

Hungaroloji ve Türkoloji okudu. Arminius Vámbéry'den Türkçe, Osmanlıca, József Budenz'den Uygurca ve Çağatayca öğrendi. Mezun olduktan sonra 1885'te İstanbul'a gitti. Burada tanıştığı Ahmed Vefik Paşa kendisine Türkçe'yi öğrenme yollarını gösterdi ve *Lehce-i Osmânî* ile diğer kitaplarını verdi. Ahmed Vefik Paşa'nın tavsiyesi üzerine Mekteb-i Sultânî'de (Galatasaray Lisesi) Abdurrahman Şeref'in Türk tarihi, Mehmed Zihni Efendi'nin Arapça, Muallim Nâci'nin edebiyat derslerini takip eden, bunlardan başka Farsça derslerine de devam eden Kúnos, İstanbul'da kaldığı süre içinde üç defa Anadolu'da geziye çıkarak özellikle Bursa, Eskişehir, Ankara, Kütahya, İzmir, Aydın, Konya, Samsun ve Trabzon'da çeşitli ağızlar üzerine incelemelerde bulundu; ayrıca Mısır, Suriye ve Yunanistan'da dolaştı. Beş yıl sonra Budapeşte'ye dönen Kúnos, Pázmány Peter Üniversitesi'nde ve Doğu Ticaret Akademisi'nde hocalık yapmaya başladı; zamanla profesörlüğe yükseldi ve akademinin de müdürü oldu. Macar Bilimler Akademisi'nin ve Société Asiatique'in (Paris) muhabir üyesi olan, II. Abdülhamid'den Mecidi ve imtiyaz, Doğu Ticaret Akademisi'nin yirmi beşinci kuruluş yıldönümü dolayısıyla Kral Ferenc József'ten demir taç, savaş yıllarında Kral Károly'den millî Macar nişanı alan Kúnos 7 Ocak 1945 tarihinde öldü. Gerek Türkçe yayımlanmış eserleri gerekse verdiği konferanslar dolayısıyla Türkiye'de çok iyi tanınan Kúnos uzun hayatı boyunca yüzlerce mani, türkü, ninni, bilmece vb. toplayarak Anadolu'da zengin bir halk edebiyatı malzemesinin varlığını ortaya koymuş, dil bilimi çalışmalarının yanı sıra özellikle bu konuya eğilerek Avrupa'da bu araştırma alanına yönelen ilk kişi olmuştur.

Eserleri. 1. *Három Karagöz játék* (üç Karagöz oyunu; Budapest 1886). 2. *Oszmán-török népköltési gyűjtemény* (Osmanlı-Türk halk edebiyatı; I-II, Budapest

Ignác
Kúnos

Ignác Kúnos'un *Boszporuszi tündérvilág* adlı eserinin kapağı (Budapest 1923)

1887-1889). 3. *Török népmesék* (Türk halk hikâyeleri; Budapest 1889). 4. *Anatóliai képek* (Anadolu'dan resimler; Budapest 1891). 5. *Kisázsiai török nyelvjáráskok I. Brüssza és Ájdn vidéke* (Küçük Asya'dan Türk ağızları: I. Bursa ve Aydın yöresi; Budapest 1892). 6. *Köroğlu* (Köroğlu destanı; Budapest 1893). 7. *Nasreddin Hodsa tréfái* (Nasrettin Hoca fıkraları; Budapest 1899). 8. *Chrestomathia Turcica* (Türkçe okuma parçaları; Budapest 1899). 9. *Chrestomathia Orientalis, Oszman-török es szerb-bolgar olvasmanyok* (Osmanlı Türkçesi, Sırpça, Bulgarca okuma parçaları; Budapest 1900). 10. *Sejx Sulejman Efendi's Çağatay-osmanisches Wörterbuch* (Şeyh Süleyman Efendi'nin Çağatayca-Osmanlıca sözlüğü; Budapest 1900-1902). 11. *Turkish Fairy Tales and Folk Tales* (Türk peri ve halk masalları; London 1901). 12. *Janua linguae otomanicae* (Osmanlı Türkçesi gramer; Budapest 1905). 13. *Türkische Volkserzählungen* (Türk halk masalları; Budapest 1905). 14. *Adalekok a jarkendi* (Yarkent Türkleri hakkında; Budapest 1906). 15. *Ada-kálei török nepdalok* (Adakale türkülleri; Budapest 1906). 16. *Materialen zur Kenntniss des Rumelischen Türkisch. Türkische Volksmärchen aus Ada-Kále* (Adakale türkülleri; I-II, Leipzig-New York 1907). 17. *Das türkische Volkschauspiel. Orta-ojunu* (or-

ta oyunu; Leipzig 1908). 18. *Forty-four Turkish Fairy Tales* (kırk dört Türk peri masalı; London 1913). 19. *Török nyelv-köyv* (Türkçe dil bilgisi; I-II, Budapest 1916-1917). 20. *Halk Edebiyatı Örnekleri, I. Mâniler* (İstanbul 1339 [1920]). 21. *Halk Edebiyatı Numuneleri: Türkçe Ninniler* (İstanbul 1341 [1922]). 22. *Adakale mesekertje* (Adakale masalları; Budapest 1923). 23. *Boszporuszi tündérvilág* (Boğaziçi perileri; Budapest 1923). 24. *Kırım Tatar Şarkıları* (Kúnos'un derlemesinden yayımlayan: Zsuzsa Kakuk, Ankara 1993; Kúnos'un sayısı 400'e yaklaşan eserlerinin tam listesi için ayrıca bk. Kovacs - Karadağ, s. 47-98, 107-111).

BİBLİYOGRAFYA :

Suzanne Kakuk, "Kúnos Ignác emlékezete", *Nagyvilág*, Budapest 1960, V, 1582; a.mlf., "Poésie populaire tatar recueillie par I. Kúnos", *AOH*, XVI/1 (1963), s. 83-97; G. Hazai, "Ignác Kúnos'un Türk Folklor Araştırmalarındaki Yeri", *I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, Ankara 1976, I, 159-162; Judith Kovacs - Metin Karadağ, *Ünlü Türkbilimci Dr. Ignac Kúnos'un Özgeçmişi ve Eserleri*, Balıkesir 1997; Ahmet Hikmet [Müftüoğlu], "Türk ve Macar Dilleri II", *Tevhid-i Efkâr*, sy. 3298, İstanbul 10 Mart 1338/1922; Hüseyin Namık, "Macaristan Hatıraları, Profesör Doktor Kúnos", *Milli Mecmua*, I/22, İstanbul 1340/1924, s. 348-349; a.mlf., "Türklüğe Hizmet Edenler: Kúnos Ignác [-II-]", *Tanrıdağ*, I/3, İstanbul 1942, s. 7; Györges Hazai, "Ignác Kúnos ve Nasreddin Hoca", *TFA*, VIII/180 (1964), s. 3454-3455; Valéria Csikai, "Ignác Kúnos (1860-1945)", *Analecta Linguistica*, VI/1, Budapest 1976, s. 178-191; Nermis S. Pekin, "Bir Macar Türkologu: Dr. Ignaz Kúnos", *Türk Edebiyatı*, I/8, İstanbul 1972, s. 24-28; Hasan Eren, "Kúnos, Ignác", *TA*, XXII, 356; "Kúnos, Ignác", *ABr*, XIV, 64-65; M. Sabri Koz, "Kúnos, Ignác", *DBİst.A*, V, 121-122.

MUSTAFA S. KAÇALIN

KUNT, Fatma Rikkat (1903-1986)

Tezhip sanatkârı ve hocası.

27 Nisan 1903'te İstanbul Beylerbeyi'nde doğdu. *Türk Lugatı* yazarı Hüseyin Kâzım Kadri'nin büyük kızıdır. Fatma Rikkat ismi kendisine baba dostu Tevfik Fikret tarafından verilmiştir. Çocukluğunu İstanbul'da ve babasının idarî vazife ile bulunduğu Siroz (Serez), Selânik (1909) ve Halep (1910) şehirlerinde geçirdi. Aile çevresinde Fransızca öğrendi. Babasının lugat çalışmaları dolayısıyla I. Dünya Savaşı boyunca kaldıkları Beyrut'ta Fransız okulunda öğrenimine başladı. I. Dünya Savaşı'nda bu okulun kapanması üzerine Alman okuluna devam etti ve Almanca

Fatma Rikkat Kunt'u müzehhip Muhsin Demironat'la çalışma sırasında gösteren bir resim (Faruk Taşkale fotoğraf koleksiyonu)

öğrendi. 1919'da İstanbul'a döndüklerinde baba dostu Mehmed Âkif Ersoy'dan Türkçe'sini edebiyatıyla beraber geliştirdi. Bahriyeli Ali Sami (Boyar) Bey'den resim dersleri, Alman Langaberg'den arkadaşısı Münevver Ayaşlı ile beraber piyano dersleri aldı.

1921'de İsmail Sarıca ile evlenen Rikkat Hanım eşinin dışçılık öğrenimi için onunla birlikte Almanya'ya gitti. Üç yıl Almanya'da konservatuvara devam ederek piyano ve müzik eğitimi aldı. 1924'te oğlu Reşid'in doğumundan sonra eşinden ayrıldı. 1926'da hariciyecî Fahreddin Gata ile ikinci evliliğini yaptı. Eşinin görevi sebebiyle bir yıl Atina'da kalıp İstanbul'a döndü. İkinci oğlu Nur doğduktan sonra 1927'de ikinci eşinden de ayrıldı. Beylerbeyi'ndeki baba evine dönüşünden bir müddet sonra babası vefat etti (1934). Hüseyin Kâzım Bey'in dayısı olan İsmail Hikmet (Ertaylan), müdür vekili sıfatıyla bulunduğu Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'ne yazılması için Rikkat Hanım'ı ikna etti, o da akademide henüz bağlanmış olan Türk Tezvinî Sanatlar Şubesi'ne girmeye karar verdi (1936). Bu şubenin tezhip muallimi tuğrakeş İsmail Hakkı Altunbezer ile derslere başlayan Kunt, Mehmed Necmeddin Okyay'dan klasik cilt, eb-rû ve âhar, Vâsıf Sedef'ten sedefkârlık öğrendi. Ancak Hakkı Bey'in tezhip üslûbu ve öğretiş tarzı kendisini tatmin etmedi. Çünkü Hakkı Bey, XIX. yüzyıl müzehhiplerinden Hezarğradî Atâullah Efendi yoluna bağlıydı ve "desen tashihi" yerine öğrencilerine kendi çizdiği desenleri vermesi tercih ediyordu. Bu sebeple Rikkat Hanım, aynı şubenin çini nakışları muallimliğinde bulunan Feyzullah Dayıgil ile çalışmaya başladı. İstanbul'daki XVI-XVIII.

yüzyıl çinilerini mahallinde beraberce inceleyerek tezvinatta klasik anlayışı kaynağından öğrendi. Böylece XVI. asır tezhibinin kaidelerini de aynı esasa dayanan çini desenlerinden kavramış oldu.

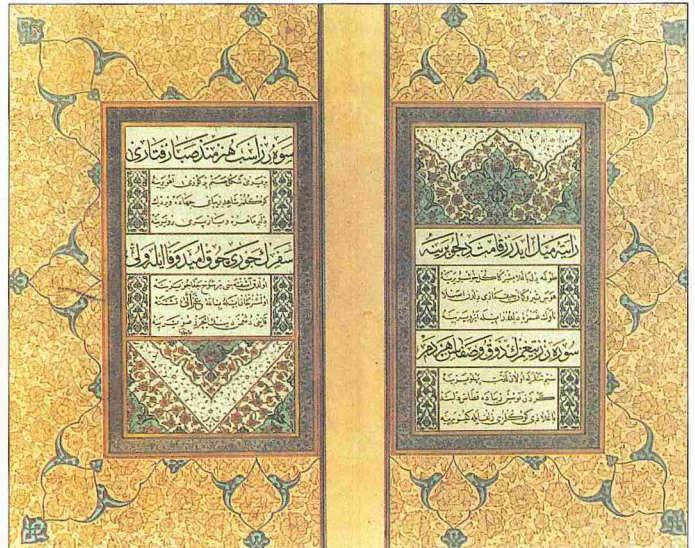
1944'te Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Türk Tezvinî Sanatlar Bölümü'nü bitiren Rikkat Kunt akademinin kütüphanesine memur olarak tayin edildi. Ocak 1948'de emekliye ayrılan Mehmed Necmeddin Okyay'ın kadrosu onun ısrarıyla Rikkat Hanım'a verilerek tezhip ve çini desenleri muallimi oldu. Nisan 1948'den başlayarak yaş haddinden emekliye ayrıldığı Nisan 1968'e kadar Muhsin Demironat'la birlikte Türk Tezvinî Sanatlar Şubesi'nin bezeme sahasındaki en parlak devresini geçirmesine vesile oldu. Rikkat Kunt son zamanlarına kadar fırçasını elinden bırakmadı. 14 Ocak 1986'da vefat etti ve 16 Ocak günü Küplüce Mezarlığı'nda babasının yanına defnedildi.

Gerek resmî gerekse hususi hocalığı sırasında karşılıksız olarak birikimini öğrencilerine esirgemedi aktaran Rikkat Hanım'ın en sadesinden en incesine kadar her eserinde elinin asaleti hissedilir. Bilhassa halkârî bezeme üslûbu XX. yüzyılda Kunt'un fırçasıyla yeniden hayat bulmuştur denilebilir. Kırk yılı aşan sanat hayatında kıta, levha ve hilye-i nebevî olarak sayısız eser tezhip etmiş, zamanımızda Türk tezhip sanatının klasik yolda canlı kalması ve öğretilmesinde önemli rol oynamıştır. Rikkat Kunt'un minyatür çalışmaları da vardır. Her eseri için yeniden desen çizer ve tezhibin ana kaidelerini korumaya dikkat ederdi. Süratli çalışır ve işini söz verdiği günde bitirirdi. Emeğinin maddî karşılığı daima geri planda ka-

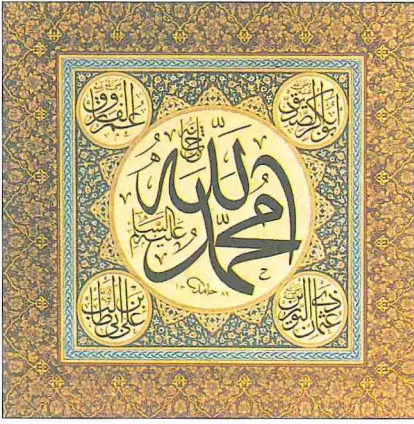
lırdı. Unvan endişesine hiç düşmediğinden tezhip eserlerini nâdirem imzalar, çok özenli işlerini de -kendi yazısını beğenmediğinden- hattatlara imzalatırdı.

İstanbul'un 500. fetih yıl dönümü dolayısıyla İsmail Hikmet Ertaylan'ın hazırlamak istediği *Fâtih Divanı*'nda XV. yüzyıl tezvinatının ilhamıyla yeni desenler hazırlanması için Rikkat Hanım 1945'ten itibaren baş sorumluluğu üstlendi ve sekiz yılda bitirilen divanın tezhiplenmiş altmış kutasından otuz dördü bizzat Kunt tarafından işlendi. Bu çalışmanın hazırlığı sırasında İstanbul'daki müze ve kütüphanelerde bulunan değerli yazma eserlerin bezemelerini de gözden geçirmek fırsatını meslektaşlarıyla birlikte elde etti. Bu *Fâtih Divanı* halen Şevket Rado koleksiyonundadır.

Rikkat Kunt, Lizbon'daki Gülbenkian Müzesi'nde bulunan ve 1968 yılında selden zarar gören minyatürlü bir yazma kitabın tamiri için 1970'te Lizbon'a davet edildi. İki buçuk ay kaldığı bu şehrin havası sağlığına dokunduğundan dönmek mecburiyetinde kaldı. Fakat 1501 yılına ait bu çok kıymetli Timurîler devri eseri resmen İstanbul'a gönderilerek tamirine devam edilmesi istendi. Rikkat Hanım da bunu başarıyla tamamladı. Topkapı Sarayı Müzesi'ne İsmail Akgün tarafından bağışlanan on iki eserin (Güzel Yazılar, nr. 1536, 1537, 1540, 1542, 1544, 1545, 1547, 1551) ve 1958'de akademide sergilenen Hattat Halim Efendi'ye ait levhaların tezhibi de Rikkat Hanım tarafından yapılmıştır. Devlet Güzel Sanatlar Akademisi için hazırladığı (bugün Resim - Heykel Müzesi'nde korunan) eserleriyle Bağdat'taki Irak Müzesi'nde Emin Barın, Seniha Bedri Göknil,

Fatma
Rikkat Kunt
tezhibi
ve Macit Ayrıl
hattıyla
sülûs nesih
levha
(Mimar Sinan
Üniversitesi
Güzel Sanatlar
Fakültesi
Kitaplığı)

Fatma Rikkat Kunt tezhibi ve Hamit Aytaç hattıyla celi sü-lüs levha (Emin Barın hat koleksiyonu)

Feriha Aker ve Uğur Derman koleksiyonlarında bulunan eserleri tezhip sanatının en güzel örnekleri arasındadır. Hayatında eserlerini sergilemeyi hiç düşünmeyen Rikkat Hanım'ın muhtelif koleksiyonlardan derlenen seksen eseri Çit Kasrı'nda (IRCICA) ölümünden bir buçuk ay sonra sergilenmiştir.

Onun mükemmel Türkçe'si sadece ders ve sohbetlerinde kalmış, kitap veya makale yazmaktan kaçınmıştır. Konuşmalarında bildiği üç yabancı dilden ana diline kelime katmamak hususunda babası gibi titiz davranırdı. İmzasıyla neşredilen makalesi "Sedefkâr Vâsıf"tır (*Güzel Sanatlar*, IV, İstanbul 1942, s. 101).

BİBLİYOGRAFYA :

Rikkat Kunt, "Bir Hanım San'atkarımız", *Sandoz Bülteni*, sy. 18, İstanbul 1985, s. 10-18; Çiçek Derman, "Rikkat Kunt Hoca Hanım", *KAM*, XXX/1 (2001), s. 21-29.

M. UĞUR DERMAN

KUNTAY, Mithat Cemal

(1885-1956)

Şair ve yazar.

İstanbul'da doğdu. Babası Selim Sırrı Bey İşkodralı, annesi Sâmîye Hanım Tırhalalı bir aileden gelmektedir. İlk ve orta öğrenimini Aksaray'da Mekteb-i Osmânî'de, liseyi Galata'da Saint Joseph ve Vefa İdâdîsi'nde tamamladı. Bu yıllarda babası ölünce aile geçim sıkıntısı içine düştü. Mekteb-i Hukuk'tan mezun olduktan sonra 1908'de Türkiye'de ilk defa hukuk

doktoru unvanını aldı. Bir süre idare hukuku hocası Hakkı Paşa'nın yanında onun yardımcısı sıfatıyla hitabet dersleri okuttu. Adliye Nezâreti Hususi Kalemî'ne önce umumi kâtip, ardından müdür yardımcısı oldu. Birinci Hukuk Mahkemesi üyeliğinde bulundu. 1923'te kendi isteğiyle Beyoğlu 4. Noterliği'ne geçti ve ölünceye kadar bu görevi sürdürdü. 30 Mart 1956'da öldü ve Karacaahmet Mezarlığı'na eşi Nâile Hanım'ın yanına defnedildi.

Kendi ifadesiyle edebiyat sevgisini anesinin çocukken kendisine okuduğu Nâmık Kemal'in *Cezmi* romanından alan Mithat Cemal şiire idâdî yıllarında başlamıştır ("Çırcır Suyunda", *Ma'lûmât*, nr. 309, 11 Teşrînievvel 1317 [24 Ekim 1901]). Dönemin edebiyat çevrelerini, özellikle aralarında sıkı bir dostluk kurulacak olan Mehmed Âkîf'i tanımıştır (1903). II. Meşrutiyet'ten önce jurnal edilerek kısa bir süre tutuklandığından (8 Mart 1906) Mehmed Âkîf bu olayı düşünerek II. Meşrutiyet'ten sonra yazdığı "İstibdat" adlı şiirini Mithat Cemal'e ithaf etmiştir.

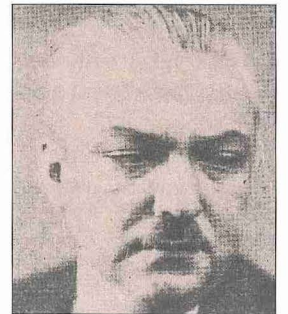
Şiir, tiyatro, antoloji, roman, biyografi ve araştırma alanlarında eser veren Mithat Cemal zaman zaman gazetelerde fıkra ve makaleler de yazmıştır. Edebiyat dünyasında asıl II. Meşrutiyet'in ardından *Sırat-ı Müstakim* ve *Tercümân-ı Hakikat* gibi dergi ve gazetelerde adını duyurmaya başlamış, daha çok kahramanlık ve vatan sevgisi temalarını işleyen şiirleriyle tanınmıştır. Tahran'da Millet Meclisi'ni topa tutan Muhammed Ali Şah'a hitaben Mehmed Âkîf'le birlikte yazdıkları "Acem Şâhına" (*Sırat-ı Müstakim*, I, nr. 11 [Teşrînievvel 1324], s. 164-165) ve *Resimli Kitap*'ta yayımlanan "Elhamra" (nr. 7, Nisan 1325, s. 688-689) adlı şiirleriyle edebiyat çevrelerinin dikkatini çekmiştir. Hükümetin Çanakkale zaferinden sonra savaş alanına gönderdiği kırk kadar şair arasında bulunan Mithat Cemal'in en güzel hamâsî şiirleri 1331-1334 (1915-1918) yılları arasında yayımlanan *Harp Mecmuası*'nda çıkmıştır ("Çanakkale'den Kaçanlara -İngilizlere-", nr. 5 [Şubat 1331]; "Kolunu Harp Meydanında Bırakmış Asker", nr. 8 [Nisan 1332]; "Serhaddeki Asker", nr. 15 [Kânunuevvel 1332]; "Galiçya'daki Türk Askerine", nr. 21; "Romanya'daki Türk Ordusu'na", nr. 22 [Teşrînievvel 1333]; "Beynelmileliyet ve Milliyet", nr. 24 [Kânunuevvel 1333]). 30 Ağustos zaferinin ardından yazdığı "Vatan Hissleri" adlı şiirinin, "Ölmez bu vatan farz-ı muhâl ölse de hattâ / Çekmez kürenin

sırtı bu tâbût-ı cesîmi" şeklindeki son iki mısraı Türkiye Büyük Millet Meclisi kürsüsünde Mustafa Kemal tarafından okununca şöhreti iyice arttı ve bu manzumenin ikinci bölümünü yazdı. Beyoğlu'ndaki noterlik yazıhanesi devrin meşhur ediplerinin sık sık uğradığı bir edebiyat mahfili olmuştur.

Aruz veznini kullanan ve aruzun son temsilcilerinden sayılan Mithat Cemal'in tarihi ve içtimai konulu şiirlerinde Mehmed Âkîf ile Yahya Kemal'in, epik şiirlerinde ise Abdülhak Hâmid'in etkisi görülür. Tarih sevgisi, geçmişin büyüklüğü ve güzel tarafları onun konuları arasında ilk sırada yer alır.

Mithat Cemal'e asıl şöhretini kazandıran eseri tek romanı olan *Üç İstanbul*'dur (İstanbul 1938). Eser, bazı edebiyat tenkitçileri tarafından yapısı ve tekniği bakımından zayıf, üslûbunun zorlama olduğu, yerli yersiz rastlantılara bol miktarda yer verildiği, gereksiz ayrıntılar, süslü ifadeler ve vecizeler ihtiva ettiği belirtilerek eleştirilmekle birlikte İstanbul'da II. Abdülhamid, Meşrutiyet ve Mütareke dönemlerinin toplum gerçeklerini yansıtmaları bakımından Cumhuriyet devrinin en önemli romanları arasında sayılmıştır. Roman dizi film haline getirilerek Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu televizyonunda gösterilmiştir (1983).

Mithat Cemal'in diğer eserleri de şunlardır: *Şiir. Türkün Şehnâmesinden* (İstanbul 1945). Kitapta yer alan şiirler dergilerde yayımlanmış ilk şekillerine göre bir hayli değişikliğe uğramış, dilinin sadeleştirilmesi yanında bazı mısra ve bölümler tamamen değiştirilmiş veya çıkarılmıştır. Şiirlerden Faruk Kadri Timurtaş tarafından yapılan bir seçme 1971'de yayımlanmıştır. *Biyografi*. Bu tür çalışmaları fesahtacı üslûbu ve popülist eğilimlerinden dolayı eleştiriye uğramasına rağmen Mithat Cemal, Türk edebiyatında belgelere dayalı biyografi yazarlığının dikkat çekici örneklerini vermiştir: *Mehmed Âkîf-Hayatı, Seciyesi, Sanatı* (İstanbul 1939);

Mithat
Cemal
Kuntay